Makale türü: Araştırma makalesi**Article type:** Research article

Geliş tarihi 01.12.2021

Submitted date

Kabul tarihi 22.02.2022

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 28.02.2022

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Tutar Serter, Y. (2022). Haydar Rifat bey Davası. *Journal of History School*, 56, 136-161.

HAYDAR RİFAT BEY DAVASI**Yelda TUTAR SERTER¹****Öz**

Haydar Rifat Bey, 01.01.1877 tarihinde İstanbul'un Fatih semtinde dünyaya gelmiştir. Dönemin önemli gazetelerinde yazarlık yapan Haydar Rifat Bey çok yönlü kişiliği ile çeviriler yapmış ve aynı zamanda avukatlık mesleğini de icra etmiştir. Yaşadığı dönemde önemli davaların avukatlığını üstlenen Haydar Rifat Bey'in adının geçtiği en önemli dava, Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey ile yaşamış olduğudur. Haydar Rifat Bey, Mustafa Kemal Atatürk'e yazmış olduğu mektuplarla Mahmut Esat Bey'in haksız uygulamalarından bahsetmiş ve bu sebeple hakkında dava açılmıştır. Mahmut Esat Bey'in kendisine hakaret edildiği gerekçesi ile açmış olduğu bu dava sonunda Haydar Rifat Bey'e hakarettten iki yıl hapis cezası verilmiştir. Haydar Rifat Bey ile Mahmut Esat Bey arasında yaşanan bu dava başından sonuna kadar tüm çevrelerin ilgi odağında bulunmuştur. Dönemin gazeteleri tüm gelişmeleri okuyucusuna aktarırken konu, TBMM'de de gündeme taşınmıştır. Dönem basınında yer alan haberlerden yola çıkarak hazırlanan bu çalışma kısıtlı basılı eserlerden yararlanarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Haydar Rifat Yorulmaz, Mahmut Esat Bozkurt, Hukuk, Dava.

The Case of Haydar Rifat Bey**Abstract**

Haydar Rifat Bey was born on 01.01.1877 in the Fatih district of Istanbul. Haydar Rifat Bey, who was an author in important newspapers of the period, made translations with his versatile personality and also practiced the profession of a lawyer. The most important

¹ Öğretim Görevlisi Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, yeldatutar@comu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-0198-8589

Haydar Rifat Bey Davası

case mentioned by Haydar Rifat Bey, who was the lawyer of important cases during his lifetime, is that he lived with Justice Minister Mahmut Esat Bey. Haydar Rifat Bey mentioned Mahmut Esat Bey's unfair practices in his letters to Mustafa Kemal Atatürk and a lawsuit was filed against him for this reason. At the end of this lawsuit, which was filed by Mahmut Esat Bey on the grounds that he was insulted, Haydar Rifat Bey was given a two-year prison sentence for insulting him. This case between Haydar Rifat Bey and Mahmut Esat Bey has been in the center of attention of all circles from beginning to end. While the newspapers of the period conveyed all the developments to their readers, the issue was also raised in the Parliament. This study, which was prepared based on the news in the periodical press, was tried to be covered by using limited printed works.

Keywords: Republic of Turkey, Haydar Rifat Yorulmaz, Mahmut Esat Bozkurt, Law, Case.

GİRİŞ

Haydar Rifat Bey, Osmanlı Devleti'nin son döneminden Cumhuriyete kadar uzanan geniş bir zamana şahitlik etmiş önemli bir şahsiyettir. Dönemin önemli gazetelerinde yazarlık yapmış, çeviri faaliyetlerinde bulunarak önemli eserlerin tercümelerini gerçekleştirmiştir. “Kapital” isimli eserin de aralarında bulunduğu yetmişten fazla eserin çevirisini yapan Haydar Rifat Bey, aynı zamanda avukatlık yaptığı dönemde önemli davalara imza atmıştır. Bu davalardan biri “Torlakyan Davası”dır.² Davanın konusu, Ermeni Misak Torlakyan'ın Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Dâhiliye Nazırlığı görevini de yapmış olan Behbud Han Cevanşir'i İstanbul'da düzenlediği bir suikast ile öldürmesidir. İngilizlerin Ermeni haklarını savunduğu bir dönemde bu denli kritik bir davayı Haydar Rifat Bey üstlenmeyi kabul etmiştir (Babacan, 2014, s.21-28).

Haydar Rifat Bey'in adının geçtiği bir başka önemli dava ise dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey ile yaşanmıştır. 1930 yılının ilk aylarının en önemli gündem konularından biri olan davayı 10 Nisan tarihli Cumhuriyet gazetesi “Şayan-ı dikkat bir olay” başlığıyla duyurmuştur. Davanın nedeni Haydar Rifat Bey'in Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e yazdığı iki mektuptur.³ Bu mektupları kaleme alan Haydar Rifat “En büyük adam” hitabıyla başladığı sözlerinde Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey'in icraatlarını sert dille eleştirirken tüm haksız uygulamaların bakanın yanlı tutumundan kaynaklandığını iddia etmiştir. Haydar Rifat Bey ayrıca açıklamasında Mahmut Esat Bey'in şahsına

² Torlakyan Davası hakkında daha geniş bilgi için bk. (Balcı, Eraslan: 2021, s.18-33).

³ Mektupların tam metni için bk. (Cumhuriyet, 26-28 Nisan 1930, s.1).

değil icraatlarına karşı olduğunun da altını çizmiştir (Cumhuriyet, 10 Nisan 1930, s.1).

Mahmut Esat Bey'in bahsi geçen mektuplardaki ifadeleri delil göstererek açtığı dava 25 Nisan 1930 tarihinde başlamış, 12 Haziran 1930 tarihinde sona ermiştir. Haydar Rifat Bey; hakaret, sövme, tehdit, iftira suçlarından iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Dava sürecinde ve öncesinde Mahmut Esat ile Haydar Rifat karşılıklı suçlamalarda bulunmuşlardır.

Çalışmanın amacı, Haydar Rifat Bey davasında yaşananları ele alarak dava sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan gelişmeleri incelemektir. Dönem basınından yola çıkarak basılı diğer yayınlardan da yararlandığımız çalışmamız literatürde üzerinde fazlaca durulmamış bir konuyu döküman incelmesi temelinde ele almaktadır.

1. Hayatı

Haydar Rifat Bey, Mülkiye müfettişlerinden Mehmet Rifat Bey'in oğludur. 1877 yılında⁴ İstanbul'da doğan Haydar Rifat Bey, Orta tahsilini Darüşşafaka'da yaptıktan sonra Yüksek Ticaret ve Hukuk mekteplerinde eğitimine devam etmiştir. Haydar Rifat Bey, kamu dairelerinde çalıştıktan sonra avukatlık yapmaya başlamıştır (Cumhuriyet, 13.12.1942, s.1).

Çevirmenlik, yazarlık ve avukatlık kimlikleriyle ön plana çıkan Haydar Rifat, aynı zamanda öğretmenlik de yaparak bazı özel okullarda çalışmıştır. Haydar Rifat Bey, Ticaret Mektebi Âlisi'nde Fenni Tatbikat-Teknoloji dersi vermiş ve Tefeyyüz İdadisi'nde ders nazırlığı yapmıştır. Ayrıca o dönem posta sistemini iyileştirmek için getirilen Alman müsteşar Höne'nin başkatipliğinde bulunmuş ve "Tahrirat-ı Ecnebiye" mümeyyizliği görevini yerine getirmiştir. Aynı zamanda birçok gazete ve dergiye yazı yazmıştır (Çelik, 2014, s.32). Haydar Rifat Bey'in Hacer Nevari Hanımla evliliğinden Fatma Hamiyet ve Semiramis adında iki kız çocuğu olmuştur (Çelik, 2014, s.33).

2. Haydar Rifat (Yorulmaz) ve Mahmut Esat (Bozkurt) Davası

⁴ Haydar Rifat Bey, 01.01.1877 yılında İstanbul'un Fatih semtinde dünyaya gelmiştir. Bu tarih Boğaziçi Üniversitesi'nin resmi sitesinde 1877 şeklinde verilirken, torunu Bekir Emre Bey tarafından da desteklenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Babacan, 2014, s.12.)

1930 yılında dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey ile İstanbul Barosuna kayıtlı bir avukat olan Haydar Rifat Bey⁵ arasında yaşanan dava basında oldukça geniş yer tutmuştur. 25 Nisan 1930-12 Haziran 1930 tarihleri arasında görülen dava öncesinde meydana gelen gelişmeler, iki isim arasında yaşanan davanın nedenini de ortaya koymaktadır. Bu gelişmelerden ilki dönem gazetelerinin Adalet Bakanı'ni eleştiren yazılarıdır. Bu yazılarda Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt); adliyei iyi yönetememek, ülkede artan hırsızlıklardan sorumlu olmak, yeni çıkan borçlar yasasının yanlışlığı, devletin barut ihalesinde yolsuzluk yapmak, “Yavuz” adlı donanma zırhlısının modernizasyonunda ihale yolsuzluğu gibi konularla itham edilmiştir (Babacan, 2014, s.36).

5 Temmuz 1929 tarihinde kamuoyunun gündemine oturan Barut İrtişası (rüşvet) olayı⁶, İbrahim Beyzade Lütfi ve Şürekâsı Kolektif Şirketi'nin devletten barut ve patlayıcı maddeler tekeli alması sonrasında yaşanan gelişmeleri içermektedir. Basının “Barut Davası” ile ilgili yapmış olduğu yorumlar, Adalet Bakanlığını harekete geçirmiş ve Mahmut Esat Bey kovuşturmanın sağlıklı yürütülebilmesi için yalan yanlış haberler yapılmamasını istemiştir (Halıcı, 2015, s.39). Ancak gazetelerin bu uyarıyı dikkate almaması üzerine Mahmut Esat Bey gazeteleri suç işledikleri gerekçesi ile mahkemeye vermiştir. Davacılar arasında Cumhuriyet Müddeiumumiliği (Cumhuriyet Başsavcılığı), Vilayet, Şehremaneti (Belediye) ve Polis Müdüriyeti vardır. “Gazeteciler Davası” olarak anılan dava İstanbul'da başlamış ancak tarafsızlığın korunamayacağı endişesi ile Bursa'ya nakledilmiş ve bu da tartışmalara neden olmuştur (Cumhuriyet, 15.05.1930, s.1; Cumhuriyet, 16.05.1930, s.4).

Yaşanan gelişmeler üzerine İstanbul Barosuna kayıtlı bulunan ve bahsi geçen davaların da avukatı olan Haydar Rifat Bey, Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey'i yazdığı mektuplarla Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e şikayet etmiştir. Mektuplardan biri “bir cürüm vardır.” diğeri de “mücrim odur.” başlıklıdır (Milliyet, 10 Nisan 1930, s.1). Mektuplar Başvekâlet aracılığı ile Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. Haydar Rifat Bey, bu mektuplarda Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey'in adli durumlarda tarafsız kalmadığını iddia etmiştir. Bu iddialardan biri Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e yapılacak bir suikastta görgü şahidi olarak dinlenen Kadriye Hanım'ın sorgusunu yapan savcıya baskı yapıldığı yönündedir. Gazeteciler davası adı altında görülen davanın Bursa'ya nakledilmesi ile beraber hâkimlere etki edildiği de mektuplarda geçen diğer bahistir. Haydar Rifat Bey, Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'u adli

⁵ 1929 senesinde hükümete hakaret etmekten tutuklanan Lütfü Bey'in avukatlığını yapan Haydar Rifat Bey hakkında takibat yapılmasına karar verilmiştir. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 30-10-0-0/36-210-3 05.11.1929.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. (Halıcı,2015).

makamları etki altında bırakmakla, kanunsuz tutuklamalara göz yummakla, icrada tamamlanmış ilanları durdurmakla, bir mahkemeyi iptal edip ertesi gün farklı hakimlere aynı mahkemeyi tamamlatmakla⁷, hâkimlerin takdir hürriyetlerine müdahale etmekle, itham etmiştir (Son Posta, 28 Temmuz 1930, s.1).

Adalet Bakanlığına gönderilen bir başka mektupta da Haydar Rifat Bey, Savcı Nazım Bey davasından dolayı Mahmut Esat Bey'in müdahale etmesini istemekte aksi takdirde Cumhurbaşkanı'na ihbarda bulunmaya devam edeceğini yazmaktadır (Milliyet, 10 Nisan 1930, s.1).

Cumhurbaşkanına gönderilen bu mektuplar, Adalet Bakanlığına havale edilmiş; Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey, bunları kendi şahsına iftira, hakaret ve tehdit olarak addederek Haydar Rifat Bey'e dava açmıştır. Haydar Rifat Bey, Mahmut Esat Bey'in şahsına değil, icraatına karşı olduğunu, yalnızca gördüğü yanlışlıkları ortadan kaldırabilmek için Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e mektup yazdığını açıklamıştır. Ayrıca her ferdin milletvekillerinin icraatlarını beğenip beğenmeme hakkı olduğunu da belirtmiştir (Cumhuriyet, 10 Nisan 1930, s.1). Bir başka açıklamasında da Adalet Bakanı'nın herhangi bir özelliği ve üstünlüğü bulunmadığını bu yüzden kendisini adliye kuvvetiyle tehdit ettiğini belirtmiştir (Milliyet, 10 Nisan 1930, s.3).

Haydar Rifat yaptığı açıklamada olayın nedenini şu sözlerle açıklamıştır;

“İrtişa rezaleti dolayısıyla gazeteler aleyhine bir dava açıldı. Bu dava açıkça haksızdı. Birtakım adamların bu yüzden tevkifi ve aylarca mevkuf kalmış olmaları aynı derecede haksızdı. Tevkifatı yapan müstantik [savcı] Nazım Bey'in bu hareketinden dolayı kendisine bir şikâyetname verildi. İşte davalar ve bugünkü gürültüler o şikâyetnamenin güya ağır olmasından neşet etmiştir [kaynaklanmak-ileri gelmek]. Hâlbuki o şikâyetname mahallinde bir yazıdır. Mesleğe ve adliyeye hizmettir.” (Cumhuriyet, 10 Nisan 1930, s.2).

Haydar Rifat Bey'in açıklamasında kastettiği kişiler rüşvet davasına baktığı müvekkilleridir. Müvekkillerinin kanunsuz bir şekilde tutuklandığını savunan Haydar Rifat Bey, davanın savcısı Nazım Bey'e bu konuda bir dilekçe vermiştir. Bu dilekçede kullandığı bazı kelimeler hakaret olarak görülmüş ve bir dava da Savcı Nazım Bey tarafından Haydar Rifat Bey'e açılmıştır. Üçüncü ceza mahkemesinde görülen dava sonucunda Haydar Rifat Bey'in üç ay hapsine ve

⁷ Bu iddiaya örnek olarak İstanbul İkinci Hukuk Mahkemesinin bir perşembe günü lağvedilmesi ve cumartesi günü farklı hâkimlerle yeniden toplanmasını göstermiştir.

100 lira ağır para cezasına çarptırılmasına, ayrıca 250 lira tazminat ödenmesine karar verilmiştir (Cumhuriyet, 11 Nisan 1930, s.2; Milliyet, 11 Nisan 1930, s.1).

Mahkemede Mahmut Esat Bey'i Kocaeli milletvekili Salahattin, Sadettin Ferit ve Vasfi Bey temsil etmiş ancak bu isimlerin barodan izin almadan Mahmut Bey'in savunmasını üstelendikleri konusu baroya mensup olan bazı avukatlar tarafından eleştiri konusu olmuştur. Konuya eleştiri getiren avukatlar Baro inzibat meclisine uygulamanın adaletsiz olduğu yönünde başvuruda bulunmuşlardır. Baroda bu konuda tartışmalar meydana gelmiş ve Baro Başkanı Halil Hilmi Bey de kendilerine müracaatta bulunulmadığını ifade etmiştir (Yarın, 1 Mayıs 1930, s.1). Bu gelişmeler üzerine Avukat Salahattin Bey, yaptığı açıklamada baroya başvurusu bulunduğunu belirtmiştir (Milliyet, 11 Nisan 1930, s.1).

Haydar Rifat Bey, kendisine “edepsiz” dediği için Mahmut Esat Bey'e hakaret davası açmış bunun üzerine savcılık, Büyük Millet Meclisi'nden Adalet Bakanı ve İzmir Milletvekili Mahmut Esat Bey'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasını talep etmiştir. TBMM, cinayet gibi ağır bir suçlamanın olmadığı gerekçesiyle kararın sene sonuna bırakılmasını uygun görmüştür (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1930, s.1). Haydar Rifat Bey'in açtığı iftira davası ise, işleme alınmamıştır. Bu durum basında eleştirilere neden olmuştur. Çünkü, Ankara Savcılığının iftira davasını işleme koyması durumunda Mahmut Esat Bey'in dokunulmazlığı kaldırılacak ve yargılamanın önü açılacaktır (Cumhuriyet, 21 Mayıs 1930, s.2).

Dava konusundan farklı olarak davalı ve davacı ile ilgili birçok haber basında yer bulmuştur. Bunlardan birisi Mahmut Esat Bey'in Haydar Rifat Bey ile ilgili açıklamaları ve Haydar Rifat Bey'in de bu açıklamalara cevabı olmuştur. Politika Gazetesi'nin Ankara istihbaratı olarak verdiği haberde “Haydar Rifat Bey'in eski Adalet Bakanı Memduh Bey'in imzasını taklit ettiği için Barodan çıkarılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bir dönemde Mahmut Esat Bey'in kendisini tekrar Baroya iade ettirdiği (Vakit, 13 Nisan 1930, s.1), Haydar Rifat Bey'in yayınlanan üç kitabında⁸ Mahmut Esat Bey'e methiyeler yazdığı⁹ ve kitapların hâkimlere satılmasını talep ettiği, irtişa meselesinde genel hukuk davası olan yargılamaya ve sorgulamaya Mahmut Esat Bey'in müdahalesini istediği; aksi takdirde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e ihbarlarına devam etmekle tehdit ettiği” yazılmıştır. Tüm bu suçlamalara Haydar Rifat Bey; Memduh Bey'in

⁸ Bahsedilen kitaplardan biri “Miras meseleleri” ismini taşımaktadır.

⁹ Mahmut Esat Bey'in avukatı Selahattin Bey de “İşte 340 da Haydar Rifat'ın Mahmut Esad'ı, işte şimdiki Mahmut Esad'ı” diyerek mahkemeye Haydar Rifat Bey'in yazmış olduğu bir mektubu delil olarak sunmuştur. Haydar Rifat Bey de “*Temenni etmişim, olmamış. Öyle bir şey söylemiş olsam bile aldanmış olabilirim.*” Cevabını vermiştir.

imzasını taklit etmediğini, methiyelerin Mahmut Esat Bey’e değil Türk İnkılabına yapıldığını, Mahmut Esat Bey için “müteceddid” (yenilikçi) ifadesini kullandığını ancak her Türk gencinin müteceddid olduğu cevabını vermiştir (Milliyet, 13 Nisan 1930, s.1). Rüşvet Davası’nda herhangi bir talebinin olmadığını belirten Haydar Rifat Bey, kararı temyiz edeceğini aksi bir durumda cezasını rahatça çekeceğini dile getirmiştir. (Cumhuriyet, 15 Nisan 1930, s.1-2).

Haydar Rifat Bey bir başka açıklamasında şartların eşit olmadığından yakınmıştır. Mahmut Esat Bey’in basını kullanarak toplumu etkilemeye çalıştığını savunan Haydar Rifat Bey, Mahmut Esat Bey’in milletvekilliğinden istifa ederek karşısına eşit şartlarda çıkmasını istemiştir. Davanın Mahmut Esat Bey’in Adalet Bakanı olduğu binada ve şehirde açıldığını söyleyerek tarafsızlığın sağlanmadığını iddia etmiştir (Cumhuriyet 17 Nisan 1930, s.1-4; Milliyet 17 Nisan 1930, s.6). Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey’in avukatı Sadettin Ferit Bey ise savunmasında mahkemenin yetkili olduğunu ifade etmiştir. Mahmut Esat Bey’in diğer avukatı Vasfî Raşit Bey’in de mahkemenin görüldüğü yerin bir baskı unsuru olamayacağını söylemesi üzerine tartışma yaşanmıştır. Avukat Selahattin Bey de Mahmut Esat Bey’in mahkeme huzurunda Adalet Bakanı değil, alelâde bir vatandaş olduğunu ifade etmiştir (Babacan, 2014, s.38).

24 Nisan tarihinde Ankara Asliye Mahkemesinde büyük bir kalabalığın katılımıyla dava başlamıştır. Aynı tarihli Cumhuriyet Gazetesi davaya ilginin yoğunluğundan, salona hücum edenlerin sayıca fazlalığından birçok sıranın kırıldığından bahsetmektedir (Cumhuriyet 25 Nisan 1930, s.1) Mahkeme başkanı Cemal Bey, üyeler Hayrettin Bey ve Atıf Bey, savcı ise Ekmel Bey’dir. İlk davada Haydar Rifat Bey mektupların Cumhurbaşkanına gönderilmesinin suç olmadığını ve bu nedenle beraat etmesi gerektiğini söylemiş, savcıyı da tahkikatın başlaması için gereken kanuni süreyi vermediği konusunda suçlamıştır. Bunun üzerine Savcı Ekmel Bey, savcılığın Adalet Bakanlığının etkisi altında kalmayacağını; bu sözlerinden ötürü hakkında güvenlik işlemi yapılabileceğini belirterek Haydar Rifat Bey’i uarmıştır. Davacı sıfatıyla mahkemeye çağırılan Mahmut Esat Bey, mahkemenin ve hukukun üstünlüğünü şu sözlerle ifade etmiştir;

“Ben buraya bu avukat bey için gelmedim. Bana, seni Türk hâkimi çağırıyor dediler, onun için geldim. Bu zat bana, vazife ve salahiyetlerime tecavüz ederek Türk hâkimlerine tecavüz ettiğimi, Kadriye Hanım meselesinde Gazi’ye garezimden dolayı beraatine çalıştığımı isnat etti. Ben Mahmut Esat, bu inkılabın fasılasız on yılında çalışan ben, büyük inkılapçıya karşı suikastçılarla berabermişim. Bu kat’iyen varit olamaz. Şimdi sizden bir çobanın

istediği hakkı istiyorum. Beni de bir çoban farz edebilirsiniz.”
(Cumhuriyet, 25 Nisan 1930, s.3; Vakit, 25 Nisan 1930, s.2).

Haydar Rifat Bey’in hakimlerin etki altında bulunduğu iddiasına Mahmut Esat Bey çok sert sözlerle cevap vermiştir;

“Bütün Türk milleti bilsin ki, Türk hâkimleri içinde herhangi bir makamın salahiyet harici vereceği emirleri tanıyacak tek bir adam yoktur. O Türk hakimleri ki harb-i umuminin en felaketli günlerinde aylıklarını alamayarak aç kaldıkları zamanlar, çoluk çocuklarıyla kırlarda ot toplayarak yaşamaya çalışmışlar ve saatinde hüküm kürsüsünde Türk Milleti adına kanunları tatbik etmişlerdir. Bunlar hayalleri geçen o hakikatlerdir ki resmi müfettiş raporları ile ve sicilleri ile sabittir. Fakat Türk hâkiminin feragatini, vazife aşkını muhbir avukat bey ve onun anlamazlarsa bütün bir Türk adliyesinin tesir altında, müdahale altında kalabileceğini düşünürlerse ve bu düşüncelerini avaz avaz haykırırlarsa onları mazur görürüz. Çünkü bunlar her şeyi tesirle, müdahale, gayz [öfke] ve husumet ile yapılıp görecektir kadar zavallıdırlar.” (Milliyet, 1 Mayıs 1930, s.4).

Mahmut Esat Bey’in bu açıklamasına şüphe ile yaklaşanların ve itibar etmeyenlerin yapmış oldukları açıklamalarda, ortada bir tezat olduğu belirtilmekte, “Gazeteciler Davası” adı altında görülen davanın başka bir şehre nakledilmesi örneği üzerinden savcılarının etki altında olduğu iddia edilmektedir (Milliyet, 1 Mayıs 1930, s.4).

Davanın ilk günü Haydar Rifat Bey, yazdığı mektupların ihbar niteliğinde olmadığını ve suç sayılamayacağını ispatlamaya çalışmış ancak Mahmut Esat Bey’in avukatları Cumhurbaşkanının mes’ul bir şahsiyet olmasından dolayı mektupların ihbar niteliğinde olduğunu belirtmişlerdir. Mektuplardan örnekler vererek Haydar Rifat Bey’in iftira ve küfür niteliğini taşıyan cümleler kurduğunu ispat etmeye çalışmışlardır.

Bu cümlelerden bazıları; “Karaman koyunu askerden kurtulmak için el etek öpüyordu, Mahmut Esat Bey’i kimse sevmez”, “Sersem düşünceli” şeklindedir. Haydar Rifat Bey dava süresince gerek sesini yükselterek gerek heyecanla yaptığı konuşmalarla, verdiği örneklerle Mahmut Esat Bey’in kanunsuz işler yaptığını ispatlamaya çalışmıştır. Davaların sonuçlanamaması, haksız yargılamaların yapılması, yargı sistemine adalet vekilinin etki etmesi, icra ve iflas kanunun iflası gibi konular Haydar Rifat Bey’in dile getirdiği iddialardı (Cumhuriyet, 25 Nisan 1930). İcra ve İflas Kanunu ile ilgili Mahmut Esat Bey’in; “Hiçbir Türk’ün esaretini yahut borç gibi bir sebepten dolayı bir vatandaşı

hapsettirmeye rıza gösterebileceğimi asla aklımdan geçirmedi.” açıklamasına Haydar Rifat Bey Edirne’de borcundan dolayı 340 kişinin tutuklu bulunması ile Belediye Başkanının 150 lira borcundan dolayı yol yapımına gönderilmesini örnek göstermiştir (Milliyet, 25 Nisan 1930, s.2; Yarın, 26 Nisan 1930, s.5).

Cumhurbaşkanına yazdığı yazıların birinde Haydar Rifat adliyenin uçurum kenarında olduğunu ve yangının adliye binasını sarmakta olduğunu söylemekte, bunun sorumlusu olarak Mahmut Esat Bey’i göstermektedir (Cumhuriyet, 25 Nisan 1930). Haydar Rifat Bey bu mektupta Mahmut Esat Bey’in hâkim ve savcılar üzerindeki etkisini bir örneklerle sunmaktadır. Buna göre Mahmut Esat Bey, bir davada sanıkların beraatını istemiş bunun üzerine İzmir savcısı Hasan Saffettin Bey, Galip Hikmet isimli bir arkadaşını çağırarak mahkûmların beraat edeceklerini söylemiştir. Galip Hikmet Bey durumu Büyükkada’da Belediye üyelerinden Avukat Avni Bey’e anlatmış bunun üzerine Mahmut Esat Bey, Galip Hikmet Bey aleyhinde davalar açmıştır. Bu mektupta en ilginç suçlamalardan biri Mahmut Esat Bey’in annesini sopayla dövmesinden bahsedilmesidir (Yarın, 25 Nisan 1930, s.5).

Bir diğer mektupta ise icra muamelelerinin kötü bir durumda olduğunu; adliyenin kin ve cahillik içeren kurnazlık oyunları içinde boğulmaya mahkûm olduğunu; kör, topal, kangren bir halde bulunduğunu dile getirmektedir.¹⁰ Bu mektubun son sözlerinde Haydar Rifat Bey Mustafa Kemal’e şöyle seslenmektedir:

“Haydi, bu millet herhangi bir bahaya seni hesap harici tutsun. Fakat kendi eserine sen kendin acıamaz mısın? Bu da kendine acımamak olmaz mı?” (Cumhuriyet, 26 Nisan 1930, s.6).

Yarın gazetesinde çıkan bir yazıda dönemin en ilgi çeken davası hakkında bazı görüşlere yer verilmiştir. Buna göre; Haydar Rifat Bey’in Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal’e gönderdiği mektupların suç sayılamayacağı bu nedenle davanın hukuka aykırı olduğu yönündedir. Haydar Rifat Bey davacı iken davalı durumuna düşmüş, Adalet Bakanı kendi hakkında tahkikat yapılmasını istemek yerine dava yoluna başvurmuştur. Haydar Rifat Bey’in bazı konuları aydınlatmak amacıyla Adalet Bakanlığında talep edeceği belgelere ulaşılabilmesine imkan verilmemiştir (Yarın, 27 Nisan 1930, s.2).

27 Nisan tarihinde yapılacak duruşma için büyük bir kalabalık erken saatlerde adliye binasına gelmiş, bileti olanlar bile salon dolduğu için kapıda kalmıştır. Haydar Rifat Bey bu duruşmada Cumhurbaşkanına gönderdiği

¹⁰ Haydar Rifat Bey’in bu iddialarına bazı hukukçular da karşı çıkmışlardır. Bunlardan biri ağır ceza başkanlarından Nail Bey diğeri ise Savcı Haydar Bey idi (Milliyet, 4 Mayıs 1930, s.4).

mektupların iftira suçuna girmediğini açıklamaya çalışmıştır. “*Mesul olmayan adam memur olamaz. Gazi memur değildir. Memur olmayınca iftira cürmünü tetkik edemeyiz. Zaten ceza usulü muhakemeleri kanununun 151’inci maddesi gösteriyor ki ihbarname ve dolayısıyla cürüm teşkil edecek mahiyette mektuplar, zabıta memurları, sulh hâkimlerine, valilere, kaymakamlara, nahiye müdürlerine verilir. Bu layihalar kime verilmiştir. En Büyük Türk’e! Ne mesuldür ne de memurdur.*” sözleriyle mahkemenin Cumhurbaşkanının memur olup olmadığı sorusunu yanıtlamasını, zira bu cevabın gelecekte hukuk fakültelerinde okutulacak kadar önemli bir karar olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 27 Nisan 1930, s.4).

Haydar Rifat Bey, Mahmut Esat Bey’in suçlu olduğunu verdiği şu örneklerle kanıtlamaya çalışmıştır; “*Kuşadası’nda büyük bir otel vardır. Şimendifer kumpanyasına aittir. Başkası tesahüp (sahiplenmek) eder, Aydın kumpanyası dava eder, kazanır. Hüküm kesb-i katiyet (kesinleşme) eder. Senelerce uğraştırılır. Hüküm icra ettirilemez. Sonra icra dairesinde “Mahmut Esat” imzası ile (icra etmeyin!) diye bir emir bulundu. Hala o hüküm icra ettirilemedi.*” (Yarın, 27 Nisan 1930, s.5).

Haydar Rifat Bey, iftiraları durdurması karşılığında Mahmut Esat Bey’in davayı sonlandıracağını, bu bilgiyi de kendisine Belgrat Sefiri Sabri Bey aracılığı ile gönderdiğini söyleyerek bu iddiasını mektuplarla kanıtlamaya çalışmıştır (Cumhuriyet, 27 Nisan 1930, s.4). Mahmut Esat Bey’in avukatı Selahattin Bey iddiaların uydurma olduğunu, davanın durdurulması için müracaat edenin Haydar Rifat Bey olduğunu söylese de Haydar Rifat Bey iddialarında ısrar etmiştir. Savcı Ekmel Bey, Haydar Rifat Bey’e böyle bir müracaatının olup olmadığını sormuş, Haydar Rifat Bey “*Ben mi müracaat etmişim? Ben Allah’a bile müracaat etmem. Adliye vekili kim oluyor?*” şeklinde bir cevap vermiştir (Cumhuriyet, 27 Nisan 1930, s.4). Mahmut Esat Bey’in diğer avukatı Vasfi Raşit Bey ise Haydar Rifat Bey’in yazdığı bir hukuk kitabının hâkimlere satılması için Mahmut Esat Bey’e başvurduğunu ayrıca adliye vekaletinden “Salah” isminde birinin adli tıbbı alınmasını rica ettiğini iddia etmiştir. Vasfi Raşit Bey iddialarını destekleyecek mektupları da sunmuş olmasına rağmen Haydar Rifat Bey bu suçlamaları da kabul etmemiştir (Vakit, 27 Nisan 1930, s.4).

Haydar Rifat Bey’in Mahmut Esat Bey’i eleştirdiği bir başka konu ise kendisinin davacı olmasına rağmen davalı konumuna getirilmesi olmuştur. Mahmut Esat Bey’in kendisi hakkında ihbar aldığını ve normal bir vatandaş gibi işlem yaptırması gerekirken ihbarı yapan kişiye karşı dava açtığını belirtmiştir;

“*Adliye vekili, Hikmet Bey için ihbar alınca nasıl onun hakkında tahkikat yaptırdı ise kendinden şikâyet edilince de kendi hakkında tahkikat yaptırmadı*

kanuni vazifesi idi. Mahmut Esat Bey bir ihbarname alıyor. Orada birine cürümler isnat olunmuş, Hikmet Bey aleyhine ihbarname alınca ne yaptı? İhbarname vereni mi mahkemeye verdi, yoksa Hikmet Beyi mi? Haksız olmakla beraber Hikmet Bey'i verdi. Haber vereni değil, haber verilenleri Adliye'ye verdi (Cumhuriyet, 28 Nisan 1930, s.1). Bu dava münasebetiyle birinci cürmü kendi aleyhine takibat yaptırmamak suretiyle memuriyetini suiistimal etmesi, ikincisi de kanuni hiçbir vecih olmaksızın aleyhine iftira davası açmasıdır” (Yarın, 28 Nisan 1930, s.4).

Haydar Rifat Bey, Mahmut Esat Bey'in bulunduğu makamın gücünü kullanarak kendisi aleyhine açılan davayı örtbas etmeye çalıştığını, papalar gibi kendini hatasız göstermeye çalıştığını savunmuştur (Yarın, 28 Nisan 1930, s.4).

Haydar Rifat Bey'in tüm suçlamalarına Mahmut Esat Bey'in avukatları mektuplar üzerinden cevap vererek yazıların iftira olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Avukat Salahattin Bey; *“Bu varakalar ihbarnamedir. İftira cürmü muhakkak, tahkikat mutlaktır. Cürüm [suç] bütün anasır [unsurlar] ile mevcuttur. Haydar Rifat Bey müvekkilime hakaret etmiştir. Bu hakarete muhakemede de [yargılama] devam etmiştir. Cürüm pek aşikârdır. Artık başka delile lüzum yok.”* Sözleriyle Haydar Rifat Bey'in mektupta kullandığı sözlerin hakaret ve iftira olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır (Cumhuriyet 27 Nisan 1930, s.4).

Haydar Rifat Bey, adliyenin Mahmut Esat Bey'in etkisinde olduğunu kanıtlamak üzere hukuk fakültesinde öğretmen olan Cevat Kenan, Abdurrahman Munip, İsmail Sıtkı ve Ahmet Hilmi İbrahim'i şahit göstermiştir (Yarın, 27 Nisan 1930: 5). Haydar Rifat Bey'in şahitlerinin ifadelerini dinlemek üzere muazzam bir kalabalık adliye salonunu doldurmuştur. Bu kalabalıktan bir kısmı hukuk öğrencileri iken bir kısmı savcı ve darülfünun hocalarından oluşmuştur. Ankara Asliye Mahkemesinin tanıklara sorulması için hazırladığı sorular şöyleydi:

- 1- Rüşvet davası dolayısıyla İstanbul gazetelerinin yayınlarından rahatsız olan Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey, gazeteler aleyhine dava açarak “Yavuz havuzdan çıkıyor.”, “Hırsızlık çoğalıyor.” gibi haberlerden dolayı davayı kanunsuz olarak Bursa'ya nakletmiştir.
- 2- Davanın naklinden rahatsız olan mahkeme heyetinin, istifa etmemesi için görev yükseltme teklifleriyle görevini suistimal etmiştir.
- 3- İzmir'de Kadriye Hanım Davası'nda suçluların beraatine uğraşmış ve davanın savcısı Nazım Bey'in maaşında artışa gitmiştir.

- 4- Rüşvet davasından suçlu olan Basat'ı hapisshaneden çıkartıp, şahitlere telkinde bulunmuştur (Milliyet, 8 Mayıs 1930, s.5). Bahsi geçen sorular Haydar Rifat Bey'in Cumhurbaşkanına gönderdiği mektuplarda iddia ettiği konulardı.

Darülfünun hocalarından Cevat Bey, rüşvet davasını basından takip ettiğini ancak davanın Bursa'ya naklinin uygunsuz olduğunu beyan etmiştir. Davanın naklinden rahatsız olan mahkeme heyetinin istifa etmemesi için görev yükseltme teklifi sorusuna “İstifa ederdim.” şeklinde cevap veren Cevat Bey, rüşvet davasından suçlu olan Basat isimli kişinin serbest bırakılmasıyla ilgili şunları söylemiştir;

“Basat efendinin sureti tahliyesi hakkında bir malumatım vardır. Nesim Mazliyah¹¹ Efendiyi tevkifhanede gördüm. Bütün talepleri ve Adliye Vekâletine bütün müracaatları reddedilmiş. Tevkifte bir kanunsuzluk gördüm. Vasfı cürmün tebeddül (değişme) etmesi ihtimaline mebni tahliye talepleri reddedilmiş. Bu bendenize gayrikanuni geldi. Sonra af ve tecil kanunun vardır. Bunun neşrinden önce yapılmış bir cürüm olduğuna nazaran o kanuna nazaran tevfiikan takibat yapılması icap eder. Bunlar nazarı dikkate alınmamış, mevkufiyet temadi etmiş. Mazelyah Efendi dedi ki; “Adliye Vekili buraya geldi, yanında İstanbul savcısı ve saire vardı. Şikâyet ettim, tahriren maruzatımı verdim.” Adliye vekili tevkifhaneyi gezerken Fresko, Basat, Mazelyah Efendiler dertlerini anlatmışlar. Adliye vekili savcıya Basat tahliye edilecek demiş.” (Cumhuriyet, 8 Mayıs 1930, s.4).

Cevat Bey'den sonra eski adliye müsteşarı Kenan Bey dinlenmiştir. Kenan Bey ifadesinde Mahmut Esat Bey'in kendisine karşı kini olduğundan bahsederek rüşvet davasının naklinin hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir. Darülfünun hocalarından avukat Abdurrahman Münip Bey de Mahmut Esat Bey'in bazı konularda hukuka aykırı işlerde bulunduğunu ancak diğer konulardan haberdar olmadığını belirtmiştir. Avukat Mustafa Hayri Bey ise verdiği ifadede; *“İrtişa meselesinde matbuatın neşriyatı üzerine nakledilen dava kanuna muğayirdir. Çünkü bir mahkeme emniyet-i ammeyi temsil etmesi itibariyle emirle hareket*

¹¹ Nesim Mazliyah, Manisa'da doğmuş Yahudi Cemaatine mensup Osmanlı vatandaşıdır. Manisa Yahudi Cemaati'nin devamlılığını sağlamaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur. (Emecen, 1997). Sadrazam danışmanlığı, İzmir ve Selanik Milletvekilliği yapan Mazliyah, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde de önemli görevler üstlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Erdemir, 2011: 93-108).

edemez. Hâkimin emniyetine aynı tecavüzdür.” diyerek kanuna aykırı hareket edildiğini savunmuştur. Haydar Rifat Bey’in Nazım Bey davasında avukatı olan İsmail Sıtkı Bey de ifadesinde “Gazeteciler Davası”nın nakli haberini basından öğrendiğini ve hâkimler üzerinde baskı kurulduğu için çok üzgün olduğunu söylemiş, rüşvet davasında da Nesim Mazliyah Efendi’nin avukatı olduğunu ve bu davada da kanuna aykırı hareket edildiğini belirtmiştir (Milliyet, 8 Mayıs 1930, s.5). Haydar Rifat Bey’in şahit gösterdiği bir başka isim Neşet Bey ise uzun zaman adalet işlerinden uzak kaldığını söyleyerek şahitlik yapmamıştır (Cumhuriyet, 15 Mayıs 1930, s.1). Şahitlerin ifadesinde ortak nokta gazeteciler davasında kanuna aykırı hareket edildiği yönünde olmuştur.

16 Mayıs tarihinde devam eden davada Haydar Rifat Bey daha önce dile getirdiği Aydın Şimendifer Şirketi’nin Ayasuluk’taki otel olayıyla ilgili şirket direktörlüğünün şahitliğini talep ettiğini ancak sonuç çıkmadığını söylemiştir. Bunun üzerine mahkeme başkanı Aydın’da şahitlik yapacak kimseyi bulamadıklarını söylemiş, Haydar Rifat Bey de “*Bu bir kumpanya olduğu için mahkeme onun ifadesine başvurabilir. Genel müdürü Bay Mayns’tır. Londra’dadır, adresini veriyorum, Londra konsolosumuz aracılığıyla ifadesi alınabilir.*” diyerek şahitlerin dinlenme sürecinin mahkeme tarafından özellikle uzatıldığı ya da aksatıldığını ima etmiştir (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1930, s.1). Haydar Rifat Bey’in itiraz ettiği bir başka konu da şahitlere sorulan sorularla ilgilidir. Soruların asıl konuya uygun olarak hazırlanmadığını, şahitlere adliyedeki müdahalelerin sorulmadığını, konuşmak isteyenlerin susturulduğunu ve hakkı olmasına rağmen kendisinin de soru sormasına izin verilmediğini iddia etmiştir. Yeni şahitler gösteren Haydar Rifat Bey farklı illerden birçok mektup aldığını, Eskişehir’den gelen 20 mektup sahibinin şahit olarak dinlenmesini, eski şahitlerin yeniden dinlenmesini istemişse de mahkeme bu isteği kabul etmemiştir (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1930, s.1).

Haydar Rifat Bey’in iddialarına savcı Ekmel Bey ve Mahmut Esat Bey’in avukatları da cevap vermişler, yeni şahitlerin davayla ilgisi olmadığı için dinlenmesine gerek olmadığını söylemişlerdir. Avukatlardan Selahattin Bey; “*Müdafaa hakkı mukaddestir. Fakat kanun çerçevesini tecavüz etmemek şartıyla. Şahitleri Mahkeme-i Aliyeniz celbetmiştir. Haydar Rifat Bey, öyle bir vaziyet alıyor ki adeta biz maznun mevkiinde bulunuyoruz, şahitler de sübut mevkiinde. Hâlbuki onlar, maznunun müdafaa şahitleridir.*” diyerek Haydar Rifat Bey’in olayları abarttığını söylemiştir. (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1930, s.4).

Haydar Rifat Bey, davaya konu olan bazı dosyaların mahkemeye getirilmesini talep etmiştir. Kadriye Hanım davasının İzmir’e naklinin sebebinin savcılıktan istenmesi, Hikmet Bey davasının bir sureti, Adliye Kalemi Mahsus

Haydar Rifat Bey Davası

Müdürlüğünün 16-17 Kasım 1929'da cezaevinde bulunan Lütfi Bey'e gönderdiği telgrafın suretinin İstanbul Posta ve Telgraf Müdürlüğünden istenmesi talep edilen belgelerdendir. Haydar Rifat Bey bu konuların ayrıntılı incelenmesi halinde Mahmut Esat Bey'in müdahale ve yolsuzluklarının ortaya çıkacağını savunmuştur (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1930, s.4).

16 Mayıs tarihinde yapılan mahkeme, aldığı kararda Sandıklı'da bulunan Hâkim İbrahim Bey'le Aydın Demiryolları Müdürünün ifadelerinin alınmasına, Balıkesir Mahkemesinde Hikmet Bey'in taştan taş vurulmasının sorulmasına, Basat'ın ve diğerlerinin kefalet miktarları ve tahliye tarihlerinin sorulmasına, Nazım Bey'in maaşı hakkında Adliye Vekâleti Zat İşlerine tezkere yazılmasına karar vermiştir (Milliyet, 16 Mayıs 1930, s.6).

30 Mayıs tarihinde devam eden duruşmada Haydar Rifat Bey rahatsız olduğunu beyan ederek katılmamış bunun üzerine savcı, Haydar Rifat Bey'in davayı uzatmak amacıyla hareket ettiğini, Türk Adliyesini kapsayan önemli bir davanın müzminleştiğini söylemiştir. Savcı, Haydar Rifat Bey'in sağlık kontrolünden geçirilmesini ve davanın yakın bir tarihte yeniden görüşülmesini talep etmiştir. Bu talep mahkemece kabul edilmiştir (Milliyet, 30 Mayıs 1930, s.6). Ayrıca Temyiz Mahkemesi Haydar Rifat Bey'e verilen üç aylık cezayı 25 güne indirerek onaylamıştır. Bu karar üzerine Haydar Rifat Bey teslim olacağını bildirmiş ancak rahatsızlıklarının artması ve vekâletini aldığı davalar nedeniyle dört ay süre talep etmiştir. Aynı günlerde Haydar Rifat Bey pasaport başvurusunda bulunmuş ancak hakkında tutuklama kararı bulunduğundan talep sonuçlandırılmamıştır (Milliyet, 1 Haziran 1930, s.6). Pasaport başvurusu hakkında yaptığı açıklamada Haydar Rifat Bey, yurtdışına çıkmayı düşünmediğini kesin bir dille ifade etmiştir (Akşam, 2 Haziran 1930, s.2).

Tıbbi Adli Müessesesinin Haydar Rifat Bey'i muayenesi sonunda verdiği raporda hastalığın tutuklanmaya engel olmadığı ayrıca tedavinin hapisanede de yapılacağını belirtmesi üzerine Haydar Rifat Bey, cezasını çekmek üzere hapisaneye gönderilmiştir. Haydar Rifat Bey, yaptığı açıklamada cezasını tamamladıktan sonra yapılan haksızlığı ortaya çıkaracağından bahsetmiştir (Cumhuriyet, 2 Haziran 1930, s.1).

Haydar Rifat Bey'in gıyabında devam eden duruşmada daha önce dinlenmesi istenen şahitlerin ifadeleri okunmuş ve Sandıklı Hukuk Hâkimi İbrahim Etem Bey ve Avukat Memduh Bey bilgi sahibi olmadıkları yönünde ifade vermişlerdir. Savcı Nazım Bey'in terfiisi hakkında Zat İşleri Müdürü Mahmut Bey, Nazım Bey'in müfettişliğinde kanunsuzluk olmadığını ve kendisine yapılan maaş zammının da hukuka uygun olduğunu ifade etmiştir. Aydın Şimendifer Kumpanyası Direktörü Manse'nin Londra'da olması sebebiyle

mahkemeye çağrılmasının da mümkün olmadığı belirtilmiştir (Cumhuriyet, 2 Haziran 1930, s.1).

Mahmut Esat Bey, bazı isimlerin tanık olarak dinlenmesini talep ederken, Haydar Rifat Bey, tutuklanmasının kanunsuz olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir; “*Nazım Beye bir arzuhalde hakaret etmek suçundan hukuku amme namına takip olunmak neticesinde İstanbul üçüncü cezasınca üç ay hapse mahkûm olmuş iken temyiz dördüncü ceza o mahkemenin tatbik ettiği 262’nci maddeyi kaldırmış ve 482’nci maddeye tevfikân ceman yirmi gün mahkûmiyetine karar vermiştir. Ne çare ki bu maddeye müsteniden mahkûmiyet hakaret vukuundan itibaren nihayet üç ayda şahsi şikâyetname verilmesine vabeste olup hâlbuki mevzuubahs arzuhalin tarihi 28.09.1929, buna karşın Nazım Bey’in şahsi şikâyet arzuhal tarihi 29.01.1930’dur. Yani ikisi arasında dört ay bir gün geçmiştir.*” (Milliyet, 3 Haziran 1930: 6; Akşam, 3 Haziran 1930, s.2). Haydar Rifat Bey buna benzer birçok dilekçeyi farklı organlara da göndererek Mahmut Esat Bey’in adaleti etki altında bıraktığını ispatlamaya çalışmıştır. Haydar Rifat Bey şahitlere sorulması gereken soruların sorulmadığı şikayetini tekrar dile getirerek, Mahmut Esat Bey’in, Jak Basat adlı kişiden tahliyesi karşılığında rüşvet aldığı iddiasını sürdürmüştür (Vakit, 4 Haziran 1930, s.1).

Mahmut Esat Bey’in şahitlerinden İstanbul Savcısı Kenan Bey, eski savcı ve Bandırma Ağır Ceza Başkanı Hikmet Bey, 5 Haziran tarihli duruşmada ifadelerini vermişlerdir. Kenan Bey ifadesinde ne Jak Basat’ın ne de başka bir ismin hapisshaneden tahliye edilmesiyle ilgili bir cümleyi vekilin ağzından duymadığını belirtmiştir. Gazeteciler davasının Bursa’ya nakli ile ilgili olan soruya şu sözlerle cevap vermiştir; “*İstanbul’daki gazete davasının Bursa’ya naklini temin için 31 Ocak 1930 tarihinde Ankara’dan İstanbul’a gelip, 1 Şubat 1930 tarihinde Başsavcılık memuriyeti aliyesine müracaat eylediğim ve 3 Şubat tarihinde de Başsavcılıkça nakil talebinde bulunulmuş ve 4 Şubat 1930 tarihinde de temyiz mahkemesinden nakil kararı verilmiş olduğu ifade-i kat’iye ile bu iste sanık Haydar Rifat Bey tarafından Cumhurbaşkanına sunulan mektupta muharrer bulunduğunu gazetelerde görmüş ve uydurma olan bu keyfiyeti gazetelerle tezip eylemiştim. Çünkü bu tarihlerde vazife başında bile değildim.*” (Cumhuriyet, 6 Haziran 1930, s.4). Haydar Rifat Bey ise verdiği dilekçelerin dosya numaralarını da ekleyerek Kenan Bey’in ifadesinin hükmünün bulunmadığını açıklamaya çalışmıştır. Kendi şahitlerinin dinlenmesi talebini yineleyen Haydar Rifat Bey, “Kenan Bey müdahale icra edilendir.” diyerek ifadenin gerçeği yansıtmadığını iddia etmiştir.

Haydar Rifat Bey davası TBMM’nin gündemine de gelmiş, Mardin Milletvekili İrfan Ferit Bey konuyla ilgili meclise bir önerge vermiştir. Bu

önergede 3 Haziran tarihli Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi Bey'in "Kimden kime şekva (şikayet) edelim" adlı makalesindeki iddialarını ve Gazeteciler davasının Bursa'ya taşınması meselesini açıklaması istenmiştir.¹² Mahmut Esat Bey mecliste yaptığı konuşmada; "*Efendilerim, Muhterem Mardin Meb'usu İrfan Ferit Beyefendiye beni sorguya çekmek suretiyle, Türk Adliyesinin büyük şerefi etrafında gösterdiği yüksek hassasiyetinden dolayı hararetle teşekkürü borç bilirim. Cumhuriyet gazetesinin üç haziran tarihli nüshasında çıkan yazıları ben de okudum; hem de teessürle ve teessüfle okudum. Yunus Nadi Bey açıkça diyorki: Kanunlarımız mahkemelerimizi şüphe altında bırakıyor, adaleti rencide ediyor. Temyiz mahkememiz gazeteciler davasının Bursa'ya nakli kararını dalgınlıkla, gafletle vermiştir. Davanın nakli yolsuz, kanunsuz imiş, teşkilâtı esasiye muhalif imiş vatandaşların gazetelerde her yerde, hakaret davası açmaları doğru değil imiş, sakatmış. İstanbul müddeiumumiliği perde arkasında iş görüyormuş. (Kimden kime şekva edeyim) başlıklı yazılardan bendenizin açıkça anladığım şeyler işte bunlardır. Cumhuriyet gazetesinin sahibi aylardan beri devam eden bu yazılarla gazetesi hakkında hüküm verilmek üzere bulunduğu bu günlerde hâkimler üzerinde tesir yapacağını, adliye otoritesini susturacağını zannediyorsa çok aldanıyor. Hiçbir gazetede hâkimlerin kararları aleyhinde yazı görmüyorum. Yalnız Yunus Nadi Bey'in gazetesinde görüyorum. Son makale doğrudan doğruya Adliyenin şerefine taarruzdur. Bu memlekette kanun varsa ki, varlığında asla şüphe yoktur, yarın kanunun bu makaleyi yazarın yakasına yapışacağından Nadi Bey asla şüphe etmesin.*" Sözleriyle hukukun üstünlüğüne bir kez daha vurgu yapmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, C.20, D.3, 5 Haziran 1930, 53-58.).

Mahmut Esat Bey bu konuşmasında Gazeteciler davası ile ilgili tüm ayrıntıları açıklamış ve Yunus Nadi'yi eleştiren bazı örnekler de sunmuştur. Bu konuşmasında Mahmut Esat Bey, Gazeteciler davasından başka birçok farklı davanın da çeşitli illere taşınmasına karşın Yunus Nadi'nin kendi gazetesi mevzubahis olunca adliyeyi suçladığını iddia etmiştir. Yunus Nadi ise; "*Türk mahkemeleri hiçbir tesir altında kalmaz ve bunu söyleyecek adam yoktur. Makalede hürmetle yadolan Mahkeme-i Temyiz bu talebi, sureti iş'ara göre karar vermekle kabul etmiştir. İşin usulünde, hata olmadığına şüphe yoktur. Makale davanın naklolunamayacağını söylemiyor, fakat bu nevi esbabı mucibe ile talep olunan nakli davada hata vardır, diyor. Bu hatayı izhar etmek benim vazifemdir ve bu kürsüden dünyaya bağırarak en mukaddes vazifemdir. Bağırıyorum...*" diyerek makalesinde savunduğu düşünceleri TBMM'de tekrar dile getirmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, C.20, D.3, 5 Haziran 1930, s.53-58.)

¹² Ayrıntılı bilgi için bk. (Aydoğan, 2015: 2-20).

7 Haziran günü Haydar Rifat Bey'in dinlenmesini talep ettiği şahitlerin ifadeleri okunmuş ancak şahitler Mahmut Esat Bey'in Jak Basatın tahliyesi ile ilgili bilgisi bulunmadığını belirtmiştir. Dava Mahmut Esat Bey'in savunması için 8 Haziran tarihine bırakılmıştır. (Vakit, 8 Haziran 1930, s.1-2). Mahmut Esat Bey savunmasına Haydar Rifat Bey'in şahitleri hakkındaki görüşleri ile başlamıştır. Tüm şahitlerin kendisiyle anlaşmazlığa düştüğünü ve bu yüzden de aleyhine şahitlik yaptıklarını belirtmiştir. Şahitlerden Cevat Bey'in Damat Ferit Paşa kabinesinde, Divan-ı Harp Müddeiumumîsi (Savcı), İbrahim Sıtkı Bey'in ise aynı hükümete Adalet Bakanı olduğunu söyleyerek vatana ihanet düşüncesinde kişiler olduklarını ispatlamaya çalışmıştır. Şahitlerden Kenan Bey'in kendisinden önceki Adalet Bakanı'nın müsteşarı olduğunu, kendisinden yapılacak işler konusunda yardım istediğini ancak Kenan Bey'in yorgun olduğunu belirterek istifa ettiğini ve bazı müdürleri de etkileyerek istifa etmelerine neden olduğunu açıklamıştır. Kenan Bey'in kendisini tüm işlerde zor durumda bıraktığını, Kenan Bey'e karşı hiç kin beslemediğini ancak umduğunu bulamadığını da beyan etmiştir (Vakit, 9 Haziran 1930, s.1-2). Haydar Rifat Bey'in kendisinden bazı talepleri olduğunu söyleyen Mahmut Esat Bey bu talepleri karşılanmayınca kendisine saldırdığını ve iftira attığını söylemiştir. Adalet Bakanı olduğunda Haydar Rifat Bey'in barodan atılmış olduğunu ve kendisine defalarca tekrar göreve iadesi hakkında mektuplar yazdığını, üzerine aldığı davalarda ayrıcalık gösterilmesini istediğini, Avrupa'da talebe müfettişliği talep ettiğini, kendi yazdığı kitabı "Müteceddit ve İnkılapkâr Mahmut Esat Beyefendi'ye" hitabı ile kendisine ithaf ettiğini ve aynı zamanda bu kitabın hakimlere satılmasını talep ettiğini söylemiştir (Vakit, 9 Haziran 1930, s.7). Bahsedilen mektupları Mahmut Esat Bey mahkemeye teslim etmiş ancak Haydar Rifat Bey mektupların kendisine ait olmadığını açıklamasını yapmıştır (Vakit, 9 Haziran 1930, s.5).

12 Haziran günü görülen duruşmada karar okunmuş ve Haydar Rifat Bey'e hakaret, sövme, tehdit ve iftira suçlarından 2 yıl hapis cezasıyla birlikte 370 lira para cezası verilmiştir (Cumhuriyet, 13 Haziran 1930, s.1). Haydar Rifat Bey, duruşmalara hastalığından dolayı katılamadığını ve duruşma günlerinin kendisine bildirilmediği için mahkûmiyet kararına itiraz edeceğini açıklamıştır (Vakit, 14 Haziran 1930, s.1). Otuz sayfalık ayrıntılı bir rapor hazırladığını söyleyen Haydar Rifat Bey hakkında verilen mahkûmiyet kararının Temyiz Mahkemesi tarafından bozulacağına duyduğu inancı dile getirmiş ancak Temyiz Mahkemesi de bu kararı 9 ay 10 gün olarak onaylamıştır (Vakit, 22 Haziran 1930, s.1; Cumhuriyet, 27 Temmuz 1930, s.1).

3. Dava Sonrası Gelişmeler

Haydar Rifat Bey Davası

Haydar Rifat Bey mahkemenin sona ermesinden sonra da açıklamalar yapmıştır. Davanın sona ermediğini söyleyen Haydar Rifat Bey, cezasını rahat bir şekilde çekeceğini şu sözlerle açıklamıştır; “*Hapisane bir mekteptir. Buraya girmekten korkmuyorum. Ben hapsedilmektedir ki mukaddes davam alaka uyandıracak ve gözler açılıp Mahmut Esat Bey’in yaptıkları nihayet görülecektir. Bu görülüş çok şeyleri halletmeye vefa edecektir.*” (Son Posta, 27 Temmuz 1930, s.1).

Son Posta gazetesi, Haydar Rifat Bey’in Mahmut Esat Bey hakkında öne sürdüğü ithamlara birer örnek vermesini istemiş ve bu cevapları ilgili sayılarında yayınlamıştır.¹³ Ancak Haydar Rifat Bey’in örneklerle açıkladığı bazı olaylarda adı geçen kişiler gazeteyle tekzip metinleri göndererek konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirterek Haydar Rifat Bey’in iddialarını çürütmüşlerdir (Son Posta, 28-30 Temmuz 1930, s.1).

Dava sonrası yaşanan gelişmelerden bir diğeri Haydar Rifat Bey’in Başbakan İsmet İnönü’ye yazdığı mektup, ikincisi ise Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey’in istifasıdır. İsmet İnönü’ye mahkemede yaşanan tüm yolsuzlukları ayrıntılı bir şekilde aktaran Haydar Rifat Bey, “*Şimdi ikinci perdeyi açalım.*” sözleriyle başladığı mektupta verdiği örneklerle Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey’in adliye ile ilgisi olmadığını belirtmiştir (Son Posta, 1 Ağustos 1930, s.1).

Dava sona erdikten sonra da basın konuyu güncel tutmaya çalışmış ve Haydar Rifat Bey’in iddialarına yer vermeye devam etmiştir. Son Posta ve Yarın gazetelerinin konuyla ilgili yaptıkları haberler Mahmut Esat Bey’in İsmet İnönü’ye bir mektup yazmasına neden olmuştur. Bu mektupta Mahmut Esat Bey “*bıçak kemiğe dayandı*” sözleriyle çok yorulduğunu ifade ederken, kendisini itibarsızlaştırmak için bazı kesimlerin harekete geçtiğini belirtmiştir. Yunus Nadi konusuna da değinen Mahmut Esat Bey, Yunus Nadi’yi mahkemelere düşürmediğini ancak zamanı geldiğinde hesap soracağından bahsetmiştir. “*Ben düşmanlarımı haklarım, siz beni dostlardan siyanet (korumak) ediniz.*” sözleriyle İsmet İnönü’den destek bekleyen Mahmut Esat Bey bir süre dinlenmek için izin istemiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.1.0.0, Yer No: 55.335.3).

Haydar Rifat Bey davasından sonra muhalif basın tarafından yapılan haberler ve iç siyasette yaşanan gelişmeler “*İki aydan beri şahsıma vaki*

¹³ Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey’in hâkimleri ve mahkemeyi etkilediği iddiasıyla ilgili Haydar Bey’in verdiği örnek şudur: “Arif Bey isminde meşhur bir madenci vardır. Bu kişinin ocakları yüzünden önemli bir dava açılmıştı. Bu dava Eskişehir’de görülürken, davayı tetkik eden iki reis ve bir savcı müdahalelerden rahatsız oldukları için istifa etmişlerdir.” İkinci iddia ise İstanbul’da görülen bir dava ile ilgilidir. Haydar Rifat Bey, perşembe günü lağvedilen davanın cumartesi günü başka hakim ve savcılarla görüldüğünü iddia etmiştir (Son Posta, 28 Temmuz 1930, s. 1).

tecavüzlerden kalbim delik deşik oldu.” diyerek mutsuzluğunu TBMM’de de dile getiren Mahmut Esat Bey’i istifaya götürmüştür. Özellikle Ödemiş’te yapmış olduğu konuşmada *“Benim fikrim, kanaatim şudur ki bu memleketin kendisi Türk’tür. Öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır; o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır.”* sözleriyle çok büyük tepki toplamıştır. Bu nutuk İstanbul’da çıkan gayrimüslim gazetelerinde de eleştirilmiş (Son Posta, 21 Eylül 1930, s.3); bunun üzerine Mahmut Esat Bey, bir tekzip yayınlarak konuşmasında gayrimüslim halkı hedef almadığını açıklamak zorunda kalmıştır (Son Posta, 22 Eylül 1930, s.3). Mahmut Esat Bey’in istifası her ne kadar birçok çevrede sevinçle karşılanmış olsa da İsmet İnönü kendisine gönderdiği mektupta istifanın kabinenin müşterek istifası ile kabul olunacağını, yeni kurulacak kabinede görevine devam etmesini istemiştir. (Son Posta, 27 Eylül 1930, s.2). Mahmut Esat Bey, Adalet Bakanlığı görevinden ayrıldıktan sonra Teşkilat-ı Esasiye Encümenliği, avukatlık, köşe yazarlığı ve öğretim üyeliği yapmıştır (Uğurlu Şenel, 2004, s.199-200). Haydar Rifat Bey ise 27 Nisan 1931 tarihinde cezasını tamamlamıştır. Gazetecilerin kendisine yönelttikleri sorulara cevaben hapishane hayatıyla ilgili ayrıntı vermemiş ancak *“Mahpuslar hapishaneye genç ve diri girip ölü halde çıkarlar.”* açıklamasıyla sürecin zorluğunu ortaya koymuştur. Hapishanede günlerini okuyarak ve yazarak geçirdiğini söyleyen Haydar Rifat Bey, kendisine yapılan muameleyle ilgili; *“Umumiyet itibari ile iyi. Yalnız bir mahpus “Biz hırsız kullarınızın bu hükümet düşmanı ile bir dam altında yatırılması doğru değildir.” şeklinde Mahmut Esat Bey’e telgraf çekmiş, Mahmut Esat Bey’in şahsiyetini hükümet addeden zavallı zihniyet...”* diyerek Mahmut Esat Bey’e öfkesinin dinmediğini de ortaya koymuştur (Cumhuriyet, 28 Nisan 1930, s.2).

SONUÇ

Haydar Rifat Bey (Yorulmaz) sosyalizm konusunda özellikle Fransızcadan yaptığı kitap çevirileri ile entelektüel çevrelerde kendisine yer edinen bir kişidir. İstanbul Barosuna kayıtlı avukatlık yaptığı yıllarda önemli davalarda bulunmuş ve düşüncelerini açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. Dönemin önemli davalarından birinin sanığı olarak mahkemeye çıkan Haydar Rifat Bey savunmalarında da bu çizgisinden ayrılmamıştır. Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey’in mahkemeleri etkileyerek görevini kötüye kullandığı gerekçesiyle Cumhurbaşkanına mektup gönderen Haydar Rifat Bey, yargılanmasının ardından iki yıl hapis ile cezalandırılmıştır.

Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey’in, Haydar Rifat Bey aleyhine açtığı hakaret, iftira ve tehdit davası Haydar Rifat Bey’in mahkûmiyetiyle neticelenmiş

ancak dava şahsi olmaktan çıkarak millî bir meseleye dönüşmüştür. 24 Nisan 1930 tarihinde başlayan davayı basın yakından takip ederek gündemde tutmuştur. Mahkemede tarafların savunmaları ile ortaya çıkan ayrıntılar dönemin yargı anlayışıyla ilgili özellikleri ortaya koyması açısından önemlidir. Bu davada Cumhurbaşkanı'na gönderilen mektupların ihbar niteliğinde olup olmadığı konusunun yanında konumu hakkında da tartışmalar yaşanmıştır. Haydar Rifat Bey'in Cumhurbaşkanı'nın memur olmadığı ve dolayısıyla mektupların ihbar sayılamayacağı ve suça neden olmayacağı iddiası çürütülmüş ve kendisinin en büyük memur olduğu konusunda fikir birliğine varılmıştır.

Haydar Rifat Bey'in Mahmut Esat Beyi ağır cümlelerle itham etmesi Türk adliyesini temsil eden adliye vekilini zan altında bırakmış ve konu TBMM'nin de gündemine taşınmıştır. Mahmut Esat Bey her ne kadar uzun örneklerle kendini savunmuş olsa da sürecin sonunda adliye vekilliğinden istifa etmiştir. Bu gelişmede hiç şüphesiz kendisine muhalif olan kesimlerin etkisi büyüktür. Mahmut Esat Bey bu durumu Başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı mektupta da belirterek inkılapçı yönüne her fırsatta vurgu yapmıştır. 1930 yılının önemli gündem maddelerinden biri olan dava, uzun tartışmalara neden olurken önemli sonuçları da beraberinde getirmiş, dönemin Adalet Bakanı bu süreç sonunda istifasını sunmuştur.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 30-10-0-0/36-210-3 05.11.1929.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Aydoğan, P. (2015). Yunus Nadi Mahmut Esat Bozkurt'a Karşı: Basın özgürlüğünden öteye... *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 2-20.

Babacan, Ş. (2014). *Sosyalist Eserler Mütercimi Haydar Rifat Yorulmaz*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi anabilim dalı.

Balcı, S. & Eraslan, S.A. (2021). Mütareke İstanbulunda bir siyasi cinayet: Karabağlı Behbud Han Cevanşir'in şehit edilmesi ve Torlakyan davası. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 18-33.

- Çelik, B. (2014). *Haydar Rifat Yorulmaz'ın Çevirileri (1908-1940): Bir Sol Düşünce Repertuarı'nın Kuruluşu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emecen, F.M. (1997). *Unutulmuş Bir Cemaat Manisa Yahudileri*. Eren yayıncılık.
- Erdemir, H. (2011). Türk siyasetinde bir Yahudi: Nesim Masliah. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 98(195), 93-108.
- Halıcı, Ş. (2015). Bir rüşvet davası: “Barut İrtişası” olayı. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (56), 33-60.
- Şenel, N. U. (2004). *Mahmut Esat Bozkurt*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Süreli Yayınlar

Cumhuriyet gazetesi

Milliyet gazetesi

Son Posta gazetesi

Vakit gazetesi

Yarın gazetesi

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, C.20, D.3, 5 Haziran 1930.

EXTENDED ABSTRACT

Haydar Rifat Bey is the son of Mehmet Rifat Bey, one of the Property inspectors. Born in 1877 at Istanbul, Haydar Rifat Bey continued his education at Higher Commercial and legal schools after completing his secondary education at Darüşşafaka. Mr. Haydar Rifat started working as a lawyer after working in public offices. Haydar Rifat Bey is an important figure who has witnessed a wide period of time ranging from the last period of the Ottoman Empire to the Republic. He was a writer for important newspapers of the period and carried out translations of important works by participating in translation activities. Having translated more than seventy works, Haydar Rifat Bey also translated the work

Kapital into Turkish, and also signed important cases during his time as a lawyer. One of these cases is the "Torlakyan Case". Another important case in which Haydar Rifat Bey's name is mentioned was with Mahmut Esat Bey, the Minister of Justice of the time. The reason for the case is two letters written by Haydar Rifat Bey to President Mustafa Kemal. Haydar Rifat, who wrote these letters, started with the address "The greatest man" and sharply criticized the actions of the minister of justice, while claiming that all unfair practices were caused by the biased attitude of the minister. June April 25, 1930- The trial of Mahmut Esat Bey, the statements of which in the above-mentioned letters show evidence, began on April 25, 1930 and ended on June 12, 1930. Haydar Rifat Bey was sentenced to two years in prison for insulting, cursing, threatening, slandering. Mahmut Esat and Haydar Rifat made mutual accusations during and before the trial process. June April 25, 1930- June 12, 1930, the developments that occurred before the decriminalization of the decimation of the two names reveal the reason for the case. The first of these developments is the articles of period newspapers criticizing the Minister of Justice. In these articles, Deputy Minister of Justice Mahmut Esat (Bozkurt) was accused of failing to manage the courthouse well, being responsible for increasing thefts in the country, the fallacy of the newly issued debts law, corruption in the state's gunpowder tender, tender corruption in the modernization of the naval armored vehicle called "Yavuz". Upon the developments, Haydar Rifat Bey, who was registered with the Istanbul Bar Association and was his lawyer in the aforementioned cases, complained to Justice Minister Mahmut Esat Bey in letters to President Mustafa Kemal. One of the letters says: "I have a dung." and the other one said, "He is a criminal. It is titled ". These letters sent to the President have been forwarded to the Deputy Minister of Justice the Deputy Minister of Justice has filed a lawsuit against Haydar Rifat Bey, calling them slander, insult and threat to his own person. Haydar Rifat stated that he was not against the person of the Deputy of the Courthouse, but against his performance, wrote a letter to Gazi to eliminate the inaccuracies he saw, and whether he liked the deputy's actions or not, every person has the right. Mr. Haydar Rifat complained that the conditions were not equal in his statement. Haydar Rifat Bey, who argued that Mahmut Esat Bey was trying to influence society by using the press, asked Mahmut Esat Bey to resign from the Ministry of Finance and appear before him on equal terms. He claimed that the case was opened in the building and city where Mahmut Esat was a deputy and Deputy Courthouse, and that impartiality was not provided. On the first day of the trial, Haydar Rifat Bey tried to prove that the letters he had written were not whistleblowers and could not be considered a crime, but Mahmut Esat Bey's lawyers stated that the letters were whistleblowers because the President was a religious figure. By giving examples from the letters, they tried to prove

that Mr. Haydar Rifat had made slanderous, blasphemous sentences. A large crowd came to the Courthouse early for the hearing to be held on April 27, and even those with tickets stayed at the door because the hall was full. During this hearing, Mr. Haydar Rifat tried to explain that the letters he sent to the president did not constitute a libel crime. Haydar Rifat Bey has requested that some of the files related to his case be brought to court. At the hearing, which continued on May 30, Haydar Rifat Bey did not attend, declaring that he was uncomfortable, after which the prosecutor said that Haydar Bey had acted to prolong the case, and that an important case involving the Turkish Courthouse had become inveterate. The prosecutor has requested that Heydar Rifat be checked by the Medical Forensic Institute and that the case be re-examined in the near future. This request has been accepted by the court. At the hearing held on June 12, the verdict was read out and Haydar Rifat Bey was given a fine of 370 pounds sterling along with a 2-year prison sentence for insults, slander, threats and slander. Mr. Haydar Rifat announced that he could not attend the hearings due to his illness and that he would appeal the conviction decision because he had not been notified of the trial days. Explaining that he had prepared a detailed thirty-page layiha, Heydar Rifat expressed his belief that the decision on the conviction of Bey would be overturned by the court of Appeal, but the court of Appeal also upheld this decision as 9 months and 10 days. The libel, slander and threat case filed by the Deputy of the Ministry of Justice Mahmut Esat Bey against Haydar Rifat Bey was concluded with the conviction of Haydar Rifat Bey, but the case ceased to be a personal one and turned into a national issue. The press closely followed the case, which began on April 24, 1930, and kept the incident on the agenda. The details revealed in the defense of the parties in court are interesting in that they show the points related to the judicial understanding of the period. In this case, besides the issue of whether the letters sent to the President were in the nature of denunciations, there was also a debate about his position. Haydar Rifat Bey's claim that the President is not an officer and therefore the letters cannot be considered a tip-off and will not cause a crime has been refuted and it has been agreed that he is the greatest officer. Haydar Rifat Bey's accusation of Mahmut Esat Bey with severe sentences left the deputy of the Courthouse representing the Turkish courthouse under suspicion, and the issue was also moved to the agenda of the Parliament. Mahmut Esat Bey, although he defended himself with long examples, resigned from the post of Deputy Courthouse at the end of the process. This development also undoubtedly has a great impact on the sections that are opposed to it. Mahmut Esat Bey also stated this situation in his letter to Prime Minister Ismet Bey and emphasized the revolutionary aspect at every opportunity.

EKLER

EK-1. Dava ile ilgili Cumhuriyet gazetesi'nde çıkan haber. (Cumhuriyet, 10 Nisan 1930)

EK-2. Haydar Rifat Bey 20 günlük cezasını çekmek üzere cezaevine giderken.
(Cumhuriyet, 13 Haziran 1930)

Haydar Rifat Bey Davası

EK-3: Haydar Rifat Bey Hakkındaki Karar Okunurken (Vakit, 14 Haziran 1930).

Haydar Rifat Bey

**Hakkında verilen 2 yıl
hapis cezası kararını
temyize hazırlanıyor!**